

UN ALTRE POEMA POLÈMIC DE MESHUL·LAM DE PIERA

per Josep Ribera i Florit

Es tracta de la poesia número 12 del diwan de Meshul·lam ben Shelomó de Piera (jueu català de mitjan segle XIII) publicat per H. BRODY¹ i que, a diferència d'altres poemes del mateix gènere, apareix en els manuscrits amb variants molt importants, tant en el text com en l'ordre dels versos. Més que un poema ben estructurat i acabat com tants d'altres de l'autor², fa la impressió de ser un recull de dites poètiques de Meshul·lam contra la *Guia dels Perplexos* de Maimònides, tot i que la seva mètrica es conserva perfectament al llarg dels 25 versos. Es tracta precisament de la forma poètica coneguda amb el nom de *qasida*, perquè la seva rima final és sempre la mateixa. Però, a més, aquest poema té una rima interna, per la qual el primer i el segon estiqui de cada vers rimen entre si formant la següent seqüència: aaB, ccB, ddB, etc... Cada vers és compost de 16 síl·labes, dividides en 4 estiquis, cadascun dels quals consta de 4 vocals llargues (*tenu 'ot*). Aquesta estructura mètrica, que no s'inspira en l'àrab, és característica de la poesia hebrea medieval³.

Quant als diferents títols de què consta el poema segons els diversos mss., un d'ells diu que aquest és el primer poema que escrigué Meshul·lam, tot afegint que "el savi poeta en Meshul·lam de Piera escrigué poemes i versos sobre la *Guia* per a vituperar-la, i sobre l'admirable *Llibre del Coneixement* per encomiar-lo". Aquesta afirmació no deixa de ser sorprenent si tenim en compte que tant la *Guia* com el *Llibre del Coneixement* eren objecte d'atac per part dels conservadors. Un altre ms. **ens fa saber que "aquestes línies foren escrites** en temps del rabí Shelomó ben Adret, (el gran talmudista barceloní), contra els filòsofs i les

compongué en Vides, savi de la ciutat de Girona" (sinònim de Meshulam de Piera)⁴.

Referent al contingut del poema, hom endevina que rera la polèmica contra la *Guia*, de la qual parla el poema, hi ha, com se sap, la postura conservadora i tradicional, defensada pels jueus de Şarfat (el nord de França) i per Meshul·lam, enfront de la racionalista propugnada per Maimònides i els seus seguidors, en el nostre cas sobretot els jueus de Besiers. Foren precisament els rabins de Şarfat que condemnaren la *Guia* de Maimònides⁵, mentre que els jueus de Besiers esdevingueren, amb els de Lunel, acèrrims defensors de Maimònides i de la seva interpretació al·legòrico-racionalista de la Bíblia i les tradicions jueves⁶.

El poeta inicia la composició anomenant heretges els maimonistes perquè anul·len el valor real de la Llei (v.1) ja que per a ells l'Esclusura és curulla de simbolismes i d'al·legories (vv.2-3). L'autor de la *Guia* no accepta com a ver sinó el que es pot provar, per això nega els miracles (v.4), es burla de les llegendes rabíniques (v.5) i s'allunya de la interpretació dels antics mestres del judaisme (v.6). Així mateix rebutja i menysprea algunes de les normes rituals de la Llei (vv.6-7). La seva concepció del món, dels àngels i dels dimonis s'oposa a la tradicional (vv.9-10). De sobte, Meshul·lam canvia de tema i s'adreça, aïrat, contra Judà al-Ĥarizí, perquè féu una traducció literària i lliure de la *Guia*, i l'acusa de malintencionat i tergiversador del text (vv.12-13). Com antítesi esmenta el rabí Meir Abulafia de Toledo, gran defensor de la doctrina tradicional, sobretot de la resurrecció corporal, davant la interpretació espiritualista de Maimònides (v.14). Ara el poeta es refereix explícitament a la *Guia* que aparenta una fecunditat que no té (v.15); per això conjura el racionalista que abandoni el camí filosòfic de la *Guia* (v.16) i cerqui la saviesa que porta al veritable coneixement de Déu (v.17), que es fonamenta en la interpretació tradicional dels escribes (v.18); i que quan hom es trobi davant el misteri, com ara el dels antropomorfismes de l'Esclusura, que ho accepti per la fe i no per la raó (v.19), perquè el Déu en qui hom creu és altíssim, inassolible (vv.20-21), tot i que s'ha dignat habitar enmig del poble d'Israel (v.22). Meshul·lam clou el poema amb una crida als defensors de la doctrina tradicional de Şarfat a aixecar-se (v.23) i condemnar els innovadors i heretges de Besiers (v.24) per tal que aquests, malgrat llur duresa de cor, acceptin plenament la revelació divina (v.25).

NOTAS

1. Cf. H. BRODY, *Shiré Meshulam ben Shelomó de Piera*, dins "Studies of the Research Institute for Hebrew Poetry", 4 (Jerusalem 1938) pàgs. 1-6.

2. Vegís, per exemple, els núm. 1, 8, 24, 29, 44, traduïts al català i comentats per J. RIBERA, dins "Anuario de Filologia" vol. 8 (1982) pàgs. 177-188; vol. 9 (1983) pàgs. 187-193; vol. 10 (1984) pàg. 147-153. cf. també nota 6.
3. Cf. H. HRUSHOWSKI, *Prosody*, dins "Encilopaedia Judaica", vol. 13 (Jerusalem 1972) cols. 1211-1220.
4. Cf. H. BRODY, *op. cit.*, pàg. 32, nota 1.
5. Cf. J. RIBERA, *El poeta jueu català Meshul·lam ben Shelomó de Piera i els seus poemes laudatoris*, dins "Homenatge a Antoni Comas" (Barcelona 1985), pàgines 371-384.
6. Cf. D. J. SILVER, *Maimonidean criticism and the Maimonidean controversy 1180-1240*. Leiden 1965, pàgs. 158, nota 1, i pàgs. 173-176.

Qasida de rabí Meshul-lam b. Shelomó sobre la Guia¹

1. Homes heretges diuen amb menyspresu:
no hi ha Llei², només hi ha figuracions,
2. no és l'Esriptura tal com està escrita,
sinó que és al·legoria³ la revelació.
3. Pensa el descregut que⁴ el Llibre,
adés és paràbola adés és imatge.
4. Ha parlat en secret⁵ contra els prodigis,
no creu sinó en l'experiència.
5. Ha dit, burlant-se'n i amb desdeny:
s'atura el sol per a Ben Guryon!⁶
6. I ha comentat les tradicions⁷ amb simbolismes
que no els ha rebut d'Abtalion.⁸
7. La seva pietat ha fallit sobre el sentit ocult de l'hisop,
declarant vàlid tant l'hisop com l'hisop grec.⁹
8. Ha menyspreat la norma sobre el significat secret de la cremada¹⁰
i es riu a pler de l'expansió de la lepra.¹¹
9. Que s'avergonyeixi el qui escriu acusacions
sobre l'afer de l'àngel de la concepció.¹²
10. Tenim testimonis respecte als dimonis:
és el diable Josep i Ben Tamalyon.¹³
11. Contra Ĥarizí¹⁴ abocaré la meva ira,
serà objecte de befa i desdeny;
12. ell és el traductor que ha endolcit la maldat
i ha escrit el seu llibre amb intenció sospitosa.¹⁵
13. Ha posat parans a aquesta generació perversa,¹⁶
d'això no serà declarat innocent.
14. El príncep, el gran Me'ir, l'heroi,¹⁷
té un agulló que punxa¹⁸ fins a la destrucció.
15. De tot el qui va errat, en tracta la *Guia*,
però el seu plançó creix¹⁹ com el ricí²⁰
16. Ja n'hi ha prou, rebel,²¹ de la *Guia*!
deixa ja la lògica!
17. Fes, però, coneixença de la saviesa²²
amb la qual t'instruiràs en el coneixement de l'Altíssim;
18. Allí són esmentades les paraules dels escribes;
amb elles enforteix-te sense defallir.
19. Si el misteri de la corporeïtat (divina)²³ és només una semblança,
per a saber-ho no tens permís;
20. creu-ho, però, i digues així és,
ja que hi ha un Cabdill que habita ocult.²⁴
21. El meu cor coneix la Roca de la meva fortalesa,
el Rei que s'ha fet el seu santuari.²⁵
22. Habita en el Sinaí i en el tabernacle,²⁶
i la seva Presència²⁷ s'establí a Sió.
23. Desvetlla't poble meu, contra aquesta gent maleïda per mi;
desperta't Šarfai, revesteix-te de poder;²⁸
24. Contra els de la ciutat de Besiers inflamarem la nostra ira,²⁹
i el rescat d'una part d'ells serà difícil.³⁰
25. Aleshores obrirà els ulls el poble rebel
i les figuracions esdevindran veritat.

Notes a la Poesia

1. El títol àrab sencer, traduït, fa així: "Aquesta és una altra qasida en la crítica de la *Guia* i es diu que també és del rabí Meshul·lam fill del rabí Shelomó de santa memòria".
2. Variant: "que la Llei no és sino aparences"; cf. H. BRODY, *op. cit.*, pàgina 32, nota 2.
3. Variant: "secrets"; cf. H. BRODY, *op. cit.*, pàg. 33, nota 3. No obstant, per als cabalistes com Meshul·lam la revelació conté molts secrets divins.
4. Variant: "sobre", cf. H. BRODY, *op. cit.*, pàg. 33, nota 4.
5. Cf. 2S 3, 27. H. BRODY, *op. cit.*, pàg. 33, nota 5, interpreta *sheli* com "falsedat, engany".
6. Segons *Taanit* 19 b, Naqdimon ben Guryon, un jueu ric i pietós de l'època del segon setge de Jerusalem a l'any 70, com un altre Josuè aturà el sol amb les seves pregàries.
7. *Haggadot* vol dir pròpiament les llegendes sobre personatges i esdeveniments bíblics que es troben a la literatura rabínica.
8. Nom d'un dels antics membres del Sanedrí del temps d'Hircà II i Herodes el Gran, esmentat en el tractat mishnaic *Abot* I, 10-11.
9. La Mishnà, tractat *Parà* XI,7 només reconeix com a vàlid l'hisop tot sol, sense cap mena d'objectiu; 'ezobyon és una contracció de 'ezob yawan "hisop grec".
10. Cf. *Lv* 13, 24.
11. Cf. *Lv* 13, 7. Per raons mètriques Meshul·lam llegeix *pisyon* en comptes de *pisayon*.
12. Es tracta de l'àngel que protegia els infants jueus nats a Egipte en temps de la persecució dels faraons contra els hebreus; cf. L. GINZBERG, *The Legends of the Jews*. Filadèlfia 1909-1928, vol. VI, pàgs. 83-84.
13. Sobre la tradició rabínica del diable Josep, vegi's 'Erubin 43a; *Pesahim* 110a; quant al dimoni Tamalyon cf. *Me'ilà* 17b.
14. El barceloní Judà al-Harizí (1170-1235) va fer una traducció literària i lliure de l'àrab a l'hebreu de la *Guia dels perplexos* de Maimònides, després d'haver-la traduït d'una manera literal Samuel Ibn Tibbon el 1204; cf. D.J. SILVER, *op. cit.*, pàg. 22.
15. El terme *re'ut* pren el sentit arameu de *re'uta'*, "negatiu, sospitós".
16. Cf. *Dt* 32,5.
17. Es tracta de rabí Meïr Abulafia de Toledo (1170-1244), que atacà Maimònides sobretot en el tema de la resurrecció; vegi's J. RIBERA, *La controvèrsia maimonista a Catalunya...* pàg. 27.
18. Cf. *Ez* 28, 24.
19. Cf. *Is* 53, 2.
20. El poeta al·ludeix a l'arbre anomenat en hebreu *qikayon* que segons *Jo* 4, 6-10 creixé en una nit i l'endemà morí.
21. Cf. *Dt* 21, 18.
22. En hebreu *mada'*, que evoca el *Séfer ha-mada'*, "Llibre del Coneixement", de Maimònides, tot i que juntament amb la *Guia dels perplexos* eren els llibres blasmats pels rabins conservadors. De fet, en una de les variants es diu: "No facis coneixença del "coneixement", referint-se a l'esmentat llibre; cf. H. BRODY, *op. cit.*, pàg. 34, nota 18.
23. Es tracta de la qüestió del sentit literal o no dels antropomorfismes. Hi ha una variant que diu "ànimes" en lloc de "corporeïtat"; cf. H. BRODY, *op. cit.*, pàgina 34, nota 20.
24. Cf. *Ha* 3, 4. Variant: "a les altures"; cf. H. BRODY, *op. cit.*, pàg. 34, nota 21.

25. Literalment: "llitera", *cf. ct 3, 9*, però interpretat pels rabins com l'estança sagrada de Déu, és a dir, el tabernacle o el santuari; *cf. H. BRODY, op. cit., pàg. 34, nota 22.*
26. Literalment: "els meus tabernacles", *mishkanay*, per a rimar amb *sinay*.
27. En hebreu: *shekhinà*, terme clàssic de la teologia rabínica per a referir-se a la Presència benèfica de Déu en el seu poble.
28. Variant de tot el vers: "Şarfat, de pressa, desvetlla't, vesteix-te, pren la teva autoritat", *cf. H. BRODY, op. cit., pàg. 34, nota 24.*
29. Variant: "un mur i un incendi"; *cf. H. BRODY, op. cit., pàg. 34, nota 25.*
30. *Cf. Ps 49,9.* Segons alguns mss., el vers 24 és el darrer del poema.